

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” จำเป็นต้องมีแนวคิดพื้นฐานเพื่อเป็นกรอบและแนวทางสำหรับการศึกษาและอธิบายสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ทำการทบทวนถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวความคิดการแบ่งชั้นทางสังคม

แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ มีพื้นฐานมาจากแนวความคิดการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratification) ซึ่งเป็นแนวความคิดทางสังคมวิทยาเป็นแนวทางในการศึกษาแนวความคิด เรื่องการแบ่งชั้นทางสังคมเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่แนวความคิดของเพลโต และอริสโตเติล เป็นต้นมา ซึ่งเชื่อว่าสังคมไม่มีความเสมอภาคกัน กล่าวคือ สังคมมีการกระจายทางด้านทรัพย์สิน ชื่อเสียง ฐานะตำแหน่ง อำนาจแตกต่างกัน และการแบ่งกลุ่มในสังคม การแบ่งชนชั้นในทางสังคม ออกเป็นผู้ที่มีหน้าที่ปกครอง และผู้ถูกปกครอง (Caetano Mosca, 1939 : 50-51) เป็นผลให้คนในสังคมได้รับสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในสังคมจึงมีการแบ่งคนออกเป็นกลุ่ม ๆ ที่มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (social inequality) จะนำไปสู่การแบ่งชั้นทางสังคมโดยคนเพียงจำนวนน้อย เป็นชนชั้นที่มีอำนาจสูงสุด ซึ่งเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินและได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ที่มีเกียรติยศ ชื่อเสียง และเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในสังคมสูงที่สุด

การแบ่งชั้นทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับการประเมินค่าของความแตกต่างกันในความเป็นเจ้าของสิ่งที่ดีกว่า และสิ่งที่ด้อยกว่า โดยสังคมหนึ่ง ๆ จะเป็นผู้กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในสังคม และอะไรเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่ขอมอบรับจากบุคคลในสังคม ดังนั้น ในสังคมทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีความเรียบง่าย หรือสังคมที่มีความสลับซับซ้อนก็ตาม สิ่งเหมือนกันก็คือ การที่บุคคลในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกันในการมีชื่อเสียง และการได้รับการเคารพยกย่องจากผู้คนในสังคม ดังนั้น การแบ่งชั้นทางสังคมจึงเป็นระบบที่สังคมถูกประเมินให้อยู่ในลำดับชั้นที่แตกต่างกัน ในการได้รับชื่อเสียงและความยกย่องที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยมีเนื้อหามาจากความไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งหน้าที่ที่ครอบครองอยู่ ทำให้เกิดแบบแผนชีวิตในสังคม ความ

สะดวกสบาย และอำนาจที่สมาชิกในสังคมได้รับ โดยมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการวัด การแบ่งชั้นทางสังคม เช่น การมีทรัพย์สินในครอบครอง รายได้ การศึกษา ฯลฯ บุคคลที่มีสิ่งเหล่านี้คล้ายคลึงกันก็จัดได้ว่าเป็นผู้ที่อยู่ในลำดับเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดที่เหมือน ๆ กัน และความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นในแบบแผนที่คล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดการคบค้าสมาคมจำกัดเฉพาะสมาชิกภายในกลุ่มของตนเอง และแยกออกจากสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ เกิดแบบแผนพฤติกรรมและความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการแต่งกาย สันทนาการ และอื่น ๆ เฉพาะกลุ่มขึ้นมา สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ทำให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้น (classes) และกลุ่มสถานภาพ (status groups) ที่มีการแบ่งแยกคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และโอกาสของรายได้ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดค่านิยมบางอย่างที่เป็นท่วงทำนองชีวิต (style of life) ทำให้เกิดเป็นเกียรติยศ (honor) ซึ่งทำให้เกิดมีการคบค้าสมาคมภายในกลุ่มที่มีสถานภาพเดียวกัน (Max Weber, 1968 : 7-10)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การแบ่งชั้นทางสังคมหมายถึง การจัดคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีความไม่เสมอภาคกัน หรือลดหลั่นต่างกันตามฐานะตำแหน่งที่ไม่เท่าเทียมกันในด้านอำนาจ ทรัพย์สิน การประเมินค่าทางสังคม และความพึงพอใจในด้านจิตใจ ซึ่งการประเมินค่าทางสังคมนั้นหมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนหรือสังคมแห่งใดแห่งหนึ่งร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันว่า ลักษณะใดควรยกย่อง อะไรไม่ควรยกย่อง และอะไรควรยกย่องเหนือสิ่งอื่นใด เช่น ถ้าคนในสังคมเห็นพ้องกันว่าคนสูงอายุควรได้รับการยกย่อง คนสูงอายุก็น่าจะได้รับการจัดอันดับอยู่ในระดับสูงของสังคม ส่วนความพึงพอใจในด้านจิตใจนั้น มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่ระดับความพึงพอใจที่ต่างกันในด้านจิตใจ สามารถเป็นเครื่องแบ่งแยกชนชั้นของมนุษย์ได้ ดังนั้น การแบ่งชั้นทางสังคมจึงเป็นเรื่องของความเชื่อกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ที่รับการถ่ายทอดกันมาจากช่วงอายุคนไปยังช่วงอายุคนรุ่นต่อ ๆ ไป โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลาทางสังคม (socialization) ซึ่งจะต้องมีการให้รางวัลสำหรับคนที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมและลงโทษคนที่ไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม (ระคม วงษ์น้อย, 2527 : 6-7)

การแบ่งชั้นทางสังคม อาจแบ่งได้เป็นรูปปิรามิด (pyramid) โดยผู้ที่อยู่บนยอดสุดจะเป็นผู้ที่มีอำนาจและเป็นชนกลุ่มน้อย (elite) ปกครองชนส่วนมากที่เหลือที่เรียกว่ามวลชน (the masses) ปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดความเป็นชนชั้นน่าจะมีอยู่ 3 ประการคือ ทรัพย์สิน อำนาจ และสถานภาพในสังคม ซึ่งคุณลักษณะทั้งสามประการจะมีความคู่และเกื้อกูลกัน ผู้ที่มีอำนาจมักจะใช้อำนาจแสวงหาทรัพย์สิน ผู้ที่มีทรัพย์สินมักจะใช้ทรัพย์สินแสวงหาอำนาจ ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการนี้ จะทำให้บุคคลมีสถานภาพสูงในสังคม นอกจากปัจจัยนี้แล้ว ยังมีคุณลักษณะอื่น ๆ อีกที่

เป็นปัจจัยรอง เช่น ความรู้ ความอาวุโส ความเชี่ยวชาญ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยใดจะเป็นผู้กำหนดขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและสถานการณ์ในสังคมในขณะนั้น และจากการที่ชนกลุ่มน้อยในสังคมเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด ร่ำรวยที่สุด มีทรัพย์สินมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ และเป็นกลุ่มคนที่ครอบงำการใช้ อำนาจ และการตัดสินใจของสังคมเอาไว้ในมือ นักรัฐศาสตร์จึงเรียกชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนยอดสูงของปิรามิดของอำนาจ และทรัพย์สินว่า “ชนชั้นนำ” (elite) (ระคม วงษ์น้อย, 2527 : 2-7)

แนวความคิดชนชั้นนำ

แนวความคิดชนชั้นนำ แม้จะมีพื้นฐานการศึกษาจากการแบ่งชั้นทางสังคม แต่แนวคิดชนชั้นนำก็มีเอกลักษณ์ของตน คือสนใจศึกษาอำนาจทางการเมืองและลักษณะโครงสร้างอำนาจ ดังจะเห็นว่า นักรัฐศาสตร์ที่ใช้แนววิเคราะห์ชนชั้นนำจะมองว่าการศึกษาการเมือง ก็คือการศึกษาเรื่องอำนาจ (influence) และผู้มีอิทธิพล (influential) โดยผู้มีอิทธิพลเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจ และผู้ที่มีอำนาจเท่านั้นที่จะได้รับสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมมาก เช่น ความร่ำรวย ความเคารพ นับถือ และความปลอดภัย เป็นต้น Lasswell กล่าวว่า กลุ่มที่ได้รับมากคือผู้นำ ส่วนที่เหลือคือมวลชน (Harold D. Lasswell, 1958 : 3) ดังนั้น เท่ากับว่าแนวความคิดชนชั้นนำมองว่า การจัดสรรอำนาจทางการเมืองในสังคมจะไม่เท่าเทียมกัน และอำนาจทางการเมืองจะผูกขาดอยู่กับคนจำนวนน้อย ดังที่ Mosca กล่าวไว้ว่า “ในทุกสังคมจะมีคนเพียงสองชนชั้นปรากฏอยู่เสมอ ไม่ว่าจะในสังคมโบราณหรือสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ ชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง โดยชนชั้นปกครองมีจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจหน้าที่ทางการเมือง และสนุกสนานกับข้อได้เปรียบ หรือผลประโยชน์จากการใช้อำนาจนั้น ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองซึ่งมีจำนวนมากจะถูกควบคุมและบังคับโดยผู้นำหรือชนชั้นผู้ปกครองเสมอ” (Caetano Mosca, 1939 : 50-51)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบว่าแนววิเคราะห์ชนชั้นนำจะเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการนำมาวิเคราะห์การเมือง โดยเฉพาะการวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจและโครงสร้างอำนาจ ความจริงแล้วแนววิเคราะห์นี้มีมานานแล้ว ไม่ใช่แนววิเคราะห์ใหม่ Robert A. Dahl กล่าวว่า ความสนใจเกี่ยวกับชนชั้นนำหรือผู้ปกครอง ได้รับความสนใจมาตั้งแต่สมัยกรีก-โรมันแล้ว เช่นงานของ Aristotle และ Plato ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ บทบาท และอิทธิพลของผู้นำทางการเมือง และ Dahl ซึ่งให้เห็นว่างานของ Mosca, Pareto และ Michels ที่ศึกษาเรื่องการจัดสรรอำนาจทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นระยะต่อมาที่พยายามแสดงให้เห็นว่าหลักเจตนารมณ์ร่วม (general will) ของนักปรัชญาอูทโซนั้นใช้ไม่ได้ในสังคมที่เป็นจริง เพราะความจริงแล้วระบบประชาธิปไตยไม่ใช่

เป็นแต่สิ่งที่พึงปรารถนาเท่านั้น แต่ยังเป็นไปไม่ได้อีกด้วย เพราะทุกสังคมมีผู้นำเสมอ (Robert A. Dahl, 1966 : 296-297) สำหรับ Bottomore ได้กล่าวว่า คำว่าชนชั้นนำ (elite) นั้น แต่เดิมหมายถึง การที่มีสิ่งหนึ่งที่มีคุณภาพสูงกว่าหรือเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ต่อมาเริ่มมีการนำมาใช้ครั้งแรกใน ศตวรรษที่ 17 เพื่ออธิบายกลุ่มหรือสมาคมที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น กลุ่มชนชั้นสูงของสังคม หรือ ขุนนาง ทหาร เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตามก็ยังไม่มีการใช้ศัพท์คำนี้อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งใน ศตวรรษที่ 19 มีการนำคำนี้มาใช้ในความหมายปัจจุบัน โดยผู้ที่นำมาใช้เป็นพวกแรกคือ Pareto (the mind and society) และ Mosca (the ruling class) (T.B. Bottomore 1964 : 40-41) ซึ่งทั้งสองคนนี้มีความคิดคล้ายคลึงกันว่า เป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความไม่เสมอภาค มีการแบ่งชนชั้น โดยคนชั้นสูงจะเป็นผู้ปกครอง เพราะกุมอำนาจและมีทรัพย์สินมากกว่าคนอื่น ๆ

ความหมายของชนชั้นนำ

การให้ความหมายชนชั้นนำ นักวิชาการให้ความหมายแตกต่างกันไปดังนี้ Lasswell กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับชนชั้นนำมีลักษณะบอกถึงการแบ่งประเภท (classification) และการบ่งลักษณะโดยการอธิบาย (descriptive) ซึ่งหมายถึงการกำหนดเอาไว้ว่า มีผู้มีตำแหน่งสูงในสังคม และมีชนชั้นนำพอ ๆ กับการมีค่านิยม (value) เช่น ชนชั้นนำแห่งอำนาจ ชนชั้นนำแห่งความมั่งคั่ง ชนชั้นนำแห่งความรู้ แต่เพื่อให้ได้คำเดียวที่ใช้เรียกบุคคลซึ่งเป็นชนชั้นนำที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมหลายชนิด ราวเวลล์จึงเน้นคำว่า “ชนชั้นนำ” (ชนชั้นนำของสังคม) (Harold D. Lasswell, 1952 : 6) และในหนังสือเล่มต่อมาเขาให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาการเมืองคือการศึกษาเรื่อง “อิทธิพล” และ “ผู้มีอิทธิพล” ผู้มีอิทธิพลคือผู้ที่ได้รับสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณค่าจากสังคมมากที่สุด ซึ่งผู้ที่ได้รับมากที่สุดคือชนชั้นนำ (elite) ส่วนที่เหลือคือมวลชน (mass)

Karl W. Deutsch (1970 : 62) ได้ให้ทัศนะว่า ในทุกสังคมจะมีโครงสร้างทางสังคมเป็นรูปปิรามิด จะมีคนกลุ่มน้อยที่เป็นชนชั้นสูง และอยู่บนยอดสูงสุดของปิรามิด คนกลุ่มน้อยนี้จะเป็นผู้ที่มิอำนาจร่ำรวย ได้รับการเคารพยกย่อง และเป็นผู้ที่ครอบครองอำนาจการตัดสินใจไว้ในมือ Deutsch ได้เรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ชนชั้นนำ”

ระคม วงษ์น้อย (2527 : 10) ให้คำจำกัดความไว้ว่า ชนชั้นนำคือคนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดยอดของปิรามิดของการแบ่งชั้นทางสังคม เป็นคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุด หรือมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมหรือชุมชนและ

คนกลุ่มน้อยนี้ได้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าถึง หรือควบคุมการตัดสินใจของสังคมและชุมชนเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันการควบคุมอำนาจการตัดสินใจดังกล่าวก็คือ อำนาจปกครองนั่นเอง

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าชนชั้นนำเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อย ซึ่งมีทรัพย์สิน ชื่อเสียง เกียรติยศ และอำนาจมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และคนจำนวนน้อยกลุ่มนี้จะเป็นผู้ควบคุมอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองด้วย แต่จำนวนชนชั้นนำจะมีมากน้อยขนาดไหนขึ้นอยู่กับค่านิยมในสังคมนั้น เช่น ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางความรู้ เป็นต้น นักวิชาการ Pareto ได้จัดประเภทชนชั้นนำโดยยึดเอาการมีอำนาจทางการเมืองเป็นหลัก คือ ชนชั้นนำทางการเมืองปกครอง (governing elite) กับชนชั้นนำที่ไม่มีอำนาจปกครอง (non governing elite) (T.B. Bottomore, 1964 : 40) นักวิชาการอีกท่านคือ Irving Louis Horowitz ได้จัดประเภทชนชั้นนำเป็น 3 ประเภท คือ ชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และชนชั้นนำทางทหาร (Irving Louis Horowitz, 1967 : 23) อย่างไรก็ตาม การแบ่งประเภทชนชั้นนำดังกล่าวก็เพื่อให้เห็นภาพชนชั้นนำได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในความเป็นจริงแล้ว ชนชั้นนำมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดจนยากที่จะแยกจากกันได้ และบางครั้งจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มชนชั้นนำยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยมีค่านิยม วิถีชีวิต อารมณ์ ความรู้สึก และผลประโยชน์ร่วมกัน และรวมกันอย่างเหนียวแน่น ดังที่ Mill วิเคราะห์สังคมอเมริกาแล้วสรุปว่า มีเพียงบุคคลสามกลุ่มซึ่งรวมกันเป็นสถาบัน มีอำนาจควบคุมการเมืองอเมริกา และผู้นำจากสถาบันเหล่านี้ได้รวมกันเป็นสามเหลี่ยมแห่งอำนาจ (triangle of power) ซึ่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ นายทหารระดับสูง ผู้บริหารบริษัทขนาดใหญ่ และผู้นำทางการเมือง (Irving Louis Horowitz, 1967 : 27) จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่านักทฤษฎีชนชั้นนำมีความเชื่อว่าเป็นทุกสังคมจะต้องมีคนกลุ่มน้อย ที่อยู่ชั้นบนสุดของยอดปิรามิด เป็นชนชั้นที่ครอบครองอำนาจ ทรัพย์สิน และควบคุมอำนาจการตัดสินใจไว้เสมอ เป็นผู้ที่ใช้อำนาจปกครองประชาชนโดยส่วนรวม (ระคม วงษ์น้อย, 2527 : 29)

ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจ

แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำจะมีความสัมพันธ์ในเรื่องของ “อำนาจทางการเมือง” (political power) ด้วยเหตุผลที่ว่า การศึกษาชนชั้นนำจึงเป็นจุดสนใจในเรื่องการวิเคราะห์อำนาจทางการเมือง และรูปแบบของการตัดสินใจทางการเมือง โดยมีการศึกษามานับตั้งแต่สมัยของอริสโตเติล เพลโต แมคเคียวเวลลี นักปรัชญาสมัยนี้สนใจการเมืองในแง่ที่ว่า ผู้ปกครองควรใช้อำนาจ

อย่างไรจึงจะมีความเหมาะสม สามารถทำให้สังคมมีเสถียรภาพ และผู้ปกครองมีความผาสุกได้ทั้งสองพร้อม ๆ กัน (สุกิจ เจริญรัตนกุล, 2524 : 28) การศึกษาชนชั้นนำกับอำนาจทางการเมืองเป็นที่สนใจของนักรัฐศาสตร์กลุ่มหนึ่ง แล้วนำมาใช้ในการวิเคราะห์การเมือง โดยมองว่าการเมืองคือการต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ มอร์แกนธอ กล่าวว่า อำนาจหมายถึงความสามารถของคน ๆ หนึ่ง ในการควบคุมเหนือภาวะจิตใจ ความนึกคิด และการประพฤติปฏิบัติของคนอื่น ๆ ส่วนอำนาจและอำนาจทางการเมืองนั้น มอร์แกนธอ อธิบายว่ามีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางจิตวิทยาระหว่างผู้ที่มีอำนาจ กับผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากผู้มีอำนาจ ผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง จะมีอิทธิพลเหนือภาวะจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ การที่คนพยายามแสวงหาอำนาจนั้นถือว่าเป็นวิถีทาง (means) ส่วนการที่คนนำเอาอำนาจไปแสวงหาผลประโยชน์หรือเสรีภาพนั้นอำนาจก็เป็นจุดมุ่งหมาย (end) สำหรับกรณีของคาร์ล ให้ความหมายของ "อำนาจ" ว่าเป็นความสามารถของบุคคลหนึ่งที่ทำให้อีกบุคคลหนึ่งกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ตนเองต้องการ โดยที่ไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นมีความต้องการที่จะกระทำการสิ่งนั้นมาก่อนหรือไม่ตามความหมายนี้ อำนาจจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความสัมพันธ์ทางอำนาจของมนุษย์นี้สามารถอธิบายได้ในลักษณะของตัวประกอบต่าง ๆ คือ ฐานอำนาจ วิธีการในการใช้อำนาจ ขอบเขตของอำนาจ และปริมาณของอำนาจ (Robert A. Dahl, 1966 : 23-31) ซึ่งจะเห็นว่าลักษณะสำคัญอันหนึ่งของอำนาจคือ จะต้องมีการบังคับ (sanction) เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาารมณ์ของตน อำนาจจึงแตกต่างจากอิทธิพล (influence) ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล ที่สามารถโน้มน้าวคนอื่นให้เห็นคล้อยตามได้ และในเรื่องเดียวกันนี้ลาสเวลล์ กล่าวว่าการศึกษาการเมืองก็การศึกษาเรื่องอำนาจ และได้ให้ความหมายของอำนาจว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Harold Lasswell, 1958 : 18)

กล่าวโดยสรุปแล้ว อำนาจ (power) หมายถึง แบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะผู้มีอำนาจ สามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้ไม่มีอำนาจ และให้กระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยที่บุคคลผู้ไม่มีอำนาจต้องปฏิบัติตามนั้น ถ้าไม่ปฏิบัติตามอาจจะได้รับโทษ (punish) และบังคับ (sanction) ให้ปฏิบัติตามนั้นได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า การศึกษาชนชั้นนำเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจของชนชั้นที่มีอำนาจ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาชนชั้นนำเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ของชนชั้นนำในสังคมนั่นเอง ซึ่งหมายถึงการศึกษาโครงสร้างของชนชั้นนำที่มีอำนาจ หรือที่เรียกว่าโครงสร้างอำนาจ (power structure) ซึ่งเป็นการ

บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางสังคม หรือความสัมพันธ์เชิงองค์กรของบรรดาสมาชิกของสังคมผู้มีอำนาจ และลักษณะที่อำนาจถูกนำมาใช้ (ทรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2527 : 29) ส่วนศาสตราจารย์ได้แบ่งโครงสร้างอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ชนชั้นนำ (elite) เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในกลุ่ม ชนชั้นกึ่งนำ (the mid-elite) เป็นผู้มีอำนาจรองลงมา และมวลชน (the masses) เป็นผู้มีอำนาจน้อยที่สุด (Heinz Eulau, 1976 : 13) ในขณะที่มิลล์ได้ศึกษาโครงสร้างทางอำนาจของสังคมอเมริกาไว้ว่า ในสังคมอเมริกาบุคคลกลุ่มหนึ่งรวมกันเข้าเป็นกลุ่มหรือชนชั้นนำทางอำนาจ (the power elite) ควบคุมทรัพยากรสำคัญ ๆ ของประเทศ ตลอดจนกลไกการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายของประเทศเอาไว้ กลุ่มหรือชนชั้นนำทางอำนาจนี้ประกอบด้วยบุคคล 3 ฝ่าย คือ นายทหารระดับสูง ผู้บริหารบริษัทขนาดใหญ่ และผู้นำทางการเมือง แต่ผู้มีอำนาจจริง ๆ จะอยู่ที่ทหารและนักธุรกิจที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนนักการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนจะมีอำนาจน้อยเป็นรองจากทหาร และนักธุรกิจ (Irving Louis Horowitz, 1967 : 23-27) และมิลล์ได้กล่าวถึงสัมพันธภาพทางสังคมที่นำไปสู่การวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจว่า สถานภาพทางสังคม ตำแหน่ง และความมั่งคั่งของบุคคล สามารถเปลี่ยนให้กลายเป็นอำนาจทางสังคมได้ อำนาจเหล่านี้ถูกประสานเข้าด้วยกันกลายเป็นโครงสร้างอำนาจ คนที่อยู่สูงที่สุดภายในโครงสร้างเหล่านี้จะมีอำนาจสูงสุด เรียกว่าชนชั้นแห่งอำนาจ (the power elite) ซึ่งเป็นผู้ที่ยืนอยู่บนยอดของปิรามิด มีอำนาจอย่างแท้จริงในการตัดสินใจของสังคม (Wright C.Mill, 1956 : 3-4) ตัวแบบของโครงสร้างอำนาจตามแนวความคิดของจุดศูนย์กลาง อำนาจจะอยู่ยอดสุดของปิรามิด ซึ่งเป็น "power elite" ที่เป็นชนชั้นแห่งอำนาจที่เกาะกันเป็นกลุ่มเดียว ระดับรองลงมาจะมีอำนาจในระดับกลาง ส่วนระดับล่างเป็นประชากรที่ไม่มีการรวมตัวกัน และอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างอำนาจ หมายถึง เนื้อหาที่เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ภายใน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นที่มีอำนาจและอิทธิพลในการตัดสินใจของชุมชนนั้น ซึ่งชุมชนนั้นจะมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ได้ แต่รูปแบบโครงสร้างอำนาจจะมีกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม เข้ามามีส่วนในการใช้อำนาจในชุมชน

ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน

สำหรับชนชั้นนำจะปรากฏให้เห็นทุกระดับของสังคม ซึ่งจะมีตั้งแต่ชนชั้นนำระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น หรือระดับชุมชน สำหรับชนชั้นนำระดับชาติมีนักวิชาการบางท่านทำการศึกษาเอาไว้ เช่น Mill ได้ศึกษาชนชั้นนำของอเมริกา แต่การศึกษาระดับชาติเป็นเรื่องที่กระทำ

ได้ยาก และมีปัญหาในเรื่องงบประมาณและเวลา เนื่องจากจะต้องทำการศึกษอย่างกว้างขวางมาก ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลทำได้ลำบาก ต่อมาในราวศตวรรษที่ 20 นักวิชาการเริ่มให้ความสนใจในการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในระดับท้องถิ่น เช่น ระดับหมู่บ้าน ตำบล เทศบาล เขต เมือง เป็นต้น มากกว่าไปศึกษาโครงสร้างอำนาจระดับชาติ ซึ่งการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนนั้น เป็นการศึกษาหรือแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ทราบว่าในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้นใครมีอำนาจอิทธิพลหรือคนกลุ่มใดมีอำนาจและอิทธิพล ใครปกครองชุมชนนั้น และยังศึกษาถึงกลุ่มชนชั้นนำที่มีอำนาจหรือปกครองชุมชนนั้นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร สามารถแบ่งระดับของกลุ่มอำนาจได้เป็นกี่กลุ่ม กี่ระดับ และนอกจากนี้ยังสำรวจดูว่าในชุมชนชั้นนำที่มีอำนาจนั้น ไม่ใช่ว่าทุกคนมีอำนาจเท่ากันแต่มีอำนาจลดหลั่นกัน จากสูงถึงต่ำ และอำนาจที่มีไม่เท่ากันนั้นแบ่งได้อย่างไร เป็นกี่ระดับ ในแต่ละระดับมีใครบ้าง และยังศึกษาไปถึงว่าชนชั้นนำในกลุ่มและระดับของอำนาจที่แตกต่างกันนี้มีความสัมพันธ์ทางอำนาจและอิทธิพลกันอย่างไร การมองรวม ๆ ทั้งหมด ดังกล่าวซึ่งเป็นการมอง “โครงสร้าง” ของอำนาจในชุมชนนั่นเอง ลำดับต่อไปจะต้องศึกษาให้ไกลไปอีกว่า ชนชั้นนำดังกล่าวในชุมชนนั้นมีปัจจัยที่สำคัญ ๆ ที่ผลักดันให้คนกลุ่มนี้ขึ้นมาเป็นชนชั้นนำ และพยายามศึกษาถลกลงไปอีกว่าในบรรดาปัจจัยเหล่านี้ปัจจัยใดอธิบายการเป็นชนชั้นนำมากที่สุด (ระดม วงษ์น้อย, 2527 : 16)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนจึงมีลักษณะมุ่งตรวจสอบลักษณะดังต่อไปนี้

ขั้นแรก ต้องระบุตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำก่อน

ขั้นที่สอง สำรวจดูปัจจัยที่ส่งเสริมให้เป็นชนชั้นนำว่ามีปัจจัยใดบ้าง อธิบายการเป็นชนชั้นนำ

ขั้นที่สาม สำรวจดูระดับชั้นของอำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจของชนชั้นนำในระดับอำนาจที่ต่าง ๆ กัน

ขั้นที่สี่ อยา่งศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับบุคคลทั่ว ๆ ไป

จะเห็นว่า การศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนมุ่งสนใจที่จะตอบปัญหาว่า ใครมีอำนาจและอิทธิพลในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่ง ดังนั้น การเปรียบเทียบว่าคน ๆ หนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกคนหนึ่งจึงเป็นเรื่องค่อนข้างยาก ประเด็นนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญในการอธิบายโครงสร้างอำนาจ นักวิชาการที่ศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน จึงแบ่งแนวความคิดที่แตกต่างกันออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

สำนักชนชั้นนำนิยม (elite school) กับสำนักพหุนิยม (pluralist school) (ระคม วงษ์น้อม, 2527 : 16-17)

1. สำนักชนชั้นนำนิยม (elite school) โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยมเป็นแนวความคิดของกลุ่มรัฐศาสตร์ที่สำคัญ เช่น Pareto Mosca และ Lasswell เป็นต้น โดยแนวความคิดของกลุ่มชนชั้นนำนิยมมีแนวความคิดที่ว่า ในแต่ละสังคมจะประกอบด้วย “ชนชั้นนำ” และ “ปวงชน” ชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจในสังคมนั้นมีจำนวนน้อย ส่วนปวงชนมีจำนวนมากแต่ไร้อำนาจ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2527 : 27) จะเห็นว่าสำนักนี้เชื่อว่าในทุกชุมชนมีชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันผูกขาดอำนาจ และการตัดสินใจของชุมชนทุกเรื่อง กลุ่มนี้อธิบายอำนาจและโครงสร้างทางอำนาจโดยคะแนนที่ชนชั้นนำได้รับการระบุ และเรียงลำดับจากสมาชิกของชุมชนทั่วไป เป็นการมองจากชื่อเสียงของบุคคล ทั้งนี้โดยให้สมาชิกในชุมชนระบุว่าในชุมชนนั้นใครมีอำนาจ และให้จัดลำดับอำนาจ บุคคลใดได้รับการระบุมากที่สุดและถูกจัดอยู่ในระดับสูงมาก ก็นับว่าเป็นคนมีอำนาจมาก (ระคม วงษ์น้อม, 2527 : 19-20)

2. สำนักพหุนิยม (pluralist school) โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมเป็นแนววิเคราะห์ของนักรัฐศาสตร์กลุ่มพหุนิยม ซึ่งมีแนวความคิดโต้แย้งกับกลุ่มชนชั้นนำนิยม ในประเด็นที่ว่าอำนาจเกิดขึ้นจากการมีสถานภาพบทบาทในองค์การทางสังคมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงของสถาบันจะเป็นผู้ที่มีอำนาจ ไม่ว่าจะกระทำการให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือไม่ก็ตาม ส่วนกลุ่มพหุนิยมมีแนวความคิดว่า อำนาจเกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคคลจะมีอำนาจต่อเมื่อเขาได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2527 : 35) ซึ่งสำนักนี้เชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อำนาจและโครงสร้างอำนาจจึงไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สุดแต่ว่านโยบายหรือการตัดสินใจปัญหาเรื่องใดจะกระทบกลุ่มผลประโยชน์ใด กลุ่มนั้นก็ส่งตัวแทนเข้ามาต่อรองแข่งขัน ดังนั้น การที่จะทราบโครงสร้างหรือระดับของอำนาจก็โดยดูว่าในการประชุมตัดสินใจนั้น ใครมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมบ้าง และผลจากการตัดสินใจจากการประชุม ใครได้ใครเสีย คนที่มีอำนาจมากที่สุดคือคนที่ครอบงำและได้ประโยชน์มากที่สุด (ระคม วงษ์น้อม, 2520 : 20)

จากแนวความคิดของชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม จะเห็นว่าต่างก็มีวิธีการที่จะศึกษาที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังยึดถือแนวความคิดหลักคือเรื่องอำนาจและ

อิทธิพล ซึ่งกลุ่มแรกนอกจากความมีชื่อเสียง การยอมรับจากสายตาของสมาชิกให้มีอำนาจในการตัดสินใจนโยบายของส่วนรวม ในกลุ่มที่สองมองไปที่การตัดสินใจนโยบายส่วนรวมของชุมชน โดยเฉพาะบุคคลที่เข้าร่วมการตัดสินใจ และครอบงำการตัดสินใจได้มากที่สุดด้วย

วิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน

การศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนเพื่อดูว่าใครเป็นชนชั้นนำในชุมชน และมีความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างชนชั้นนำด้วยกันอย่างไร ซึ่งวิธีการศึกษานั้นได้จากแนวความคิดของ 2 สำนัก คือ สำนักชนชั้นนำนิยม กับสำนักพหุนิยม มาเป็นแนวทาง โดยใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำในชุมชน โดยทั่วไปมี 3 วิธีใหญ่ คือ (ระคม วงษ์น้อย, 2527 : 34)

1. วิธีการระบุตัวบุคคลชั้นนำในชุมชนโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (positional techniques)
2. วิธีการระบุตัวบุคคลชั้นนำในชุมชนโดยพิจารณาจากชื่อเสียง (reputational techniques)
3. วิธีการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making techniques)

โดยทั้ง 2 วิธีแรกได้รับการยอมรับจากสำนักชนชั้นนำนิยม แต่ได้รับการปฏิเสธจากสำนักพหุนิยม ส่วนวิธีที่ 3 ได้รับการยอมรับจากสำนักพหุนิยม แต่ได้รับการปฏิเสธจากสำนักชนชั้นนำนิยม ซึ่งทั้ง 3 วิธีมีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีการระบุตัวบุคคลชั้นนำในชุมชนโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (positional techniques)

วิธีนี้ถือว่าบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในองค์กรต่าง ๆ คือชนชั้นนำ อาจจะเป็นตำแหน่งที่สำคัญในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ราชการ ศาสนา ฯลฯ เพราะบุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นคนที่มีตำแหน่งสำคัญในการควบคุมทรัพยากร และการตัดสินใจของชุมชน การใช้วิธีนี้ไม่ยากเพียงแต่ผู้วิจัยสำรวจตำแหน่งสำคัญ ๆ ในองค์กรดังกล่าว และคัดเลือกบุคคลในตำแหน่งมารวมเป็นกลุ่มชนชั้นนำ แต่ถ้าจะศึกษาเพิ่มเติมก็โดยการเข้าสัมภาษณ์ชนชั้นนำดังกล่าว เพื่อจัดลำดับอำนาจพวกเขาด้วยตนเอง ซึ่งถ้าหากทำวิธีนี้จะสามารถนำตัวเลขที่ได้มาคำนวณเป็นน้ำหนักคะแนนของแต่ละคน เพื่อแบ่งโครงสร้างอำนาจได้ตามลำดับคะแนนจากสูงไปต่ำ แต่ถ้าหากไม่มีการ

สัมภพณ์เพียงคู่ตำแหน่งแล้วระบุตัวชนชั้นนำ ถ้าจะเรียงลำดับโครงสร้างอำนาจของแต่ละคนก็ต้องดูจากตำแหน่งของแต่ละคน ใครมีตำแหน่งสูงก็อยู่อันดับสูง วิธีนี้โอกาสผิดพลาดได้ง่าย เพราะอาจเกิดจากการเรียงลำดับผิดจากผู้ศึกษาได้

2. วิธีการระบุตัวบุคคลชั้นนำในชุมชนโดยพิจารณาจากชื่อเสียง (reputational techniques)

วิธีนี้ถือว่าคนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน โดยการมอบความไว้วางใจในการตัดสินใจปัญหาของชุมชน คือคนมีอำนาจในชุมชนเป็นผู้ถูกระบุชนชั้นนำและอำนาจในสายตาของคนอื่น เช่น อาจจะทำให้หัวหน้าครอบครัวหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนนั้นเป็นผู้ระบุ ไม่ใช่มองไปที่ตัวชนชั้นนำโดยตรง วิธีการนี้กระทำโดยผู้ศึกษาไปสัมภาษณ์สอบถามสมาชิกของชุมชนว่า “ใครคือชนชั้นนำ” “ใครมีอำนาจในชุมชน” วิธีนี้แบ่งย่อยได้ 2 วิธี คือ

2.1 แบบขั้นเดียว (one-step method)

วิธีนี้ผู้ศึกษาจะไปสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนที่ศึกษาว่า ใครคือชนชั้นนำ ใครคือผู้ที่มีอำนาจในชุมชนนั้น โดยขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนเสนอรายชื่อของชนชั้นนำมาจำนวนหนึ่ง เช่น 5 คน, 7 คน เป็นต้น แล้วขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์จัดระดับน้ำหนักอำนาจของชนชั้นนำแต่ละคนที่ได้เสนอมา เช่น คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามอาจจะถามดังนี้

“สมมติว่ามีโครงการสำคัญอันหนึ่ง (เช่น สร้างวัด สร้างถนน ฯลฯ) จะต้องมีการจัดทำขึ้นในชุมชนของท่าน เป็นโครงการที่ต้องอาศัยการตัดสินใจโดยผู้นำกลุ่มหนึ่งที่ประชาชนเกือบทั้งหมดในชุมชนนี้ยอมรับในความคิดเห็นของท่าน มีใครบ้างที่ท่านจะเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำกลุ่มนี้ขอความกรุณาบอกมา (เช่น 5 ชื่อ) ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นจะต้องเลือกเฉพาะคนที่ท่านรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยด้วยเป็นการส่วนตัว และกรุณาจัดลำดับของการยอมรับที่ประชาชนมีต่อคน (ทั้ง 5) โดยเรียงลำดับจาก 1 ถึง 5”

2.2 แบบสองขั้น (two-step method)

การใช้วิธีนี้ ผู้ศึกษาจะต้องรวบรวมรายชื่อของบุคคลที่เชื่อว่าเป็นชนชั้นนำของชุมชนขึ้นมาก่อน ส่วนมากจะได้แก่บุคคลที่เด่น ๆ ในองค์การทางธุรกิจ การเมือง สังคม ราชการ ฯลฯ แล้วผู้ศึกษานำชื่อดังกล่าวไปขอให้บุคคลที่รู้เรื่องราวของชุมชนดีที่สุด เป็นผู้คัดเลือกบุคคลชนชั้นนำจากรายชื่อที่รวบรวมมา และให้เรียงลำดับความสำคัญของรายชื่อด้วยก็ได้

ซึ่งการใช้วิธีทั้งขั้นเดียวหรือสองขั้น ก็สามารถคำนวณหาน้ำหนักคะแนนของลักษณะการเป็นชนชั้นนำได้ โดยคำนวณจากจำนวนที่ได้รับการระบุารวมกัน และอันดับที่ได้รับ

การระบุ ตัวอย่างเช่น ชนชั้นนำคนหนึ่งได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำ 100 ครั้ง และได้รับการเรียงลำดับแห่งการยอมรับ ดังนี้

ลำดับ 1 = 30 ครั้ง	คะแนน = 30 x 5 = 150
ลำดับ 2 = 20 ครั้ง	คะแนน = 20 x 4 = 80
ลำดับ 3 = 15 ครั้ง	คะแนน = 15 x 3 = 45
ลำดับ 4 = 10 ครั้ง	คะแนน = 10 x 2 = 20
ลำดับ 5 = 25 ครั้ง	คะแนน = 25 x 1 = 25

$$\begin{aligned} \text{รวมคะแนนการยอมรับเป็นชนชั้นนำ} &= 150 + 80 + 45 + 20 + 25 \\ &= 320 \text{ คะแนน} \end{aligned}$$

ชนชั้นนำทุกคนจะได้รับการคำนวณน้ำหนักคะแนนดังกล่าวทุกคน หลังจากนั้นผู้ศึกษาจะต้องใช้ดุลพินิจว่าจะหาจุดตัดจุดใดที่จะยอมรับคนส่วนหนึ่งเป็นชนชั้นนำ เพราะบุคคลได้คะแนนน้อยเกินไปอาจตัดออกไปก็ได้ แต่ถ้าคะแนนของคนต่ำสุดค่อนข้างสูงก็อาจจัดลำดับก็ได้ โดยนำคะแนนมาเรียงจากสูงไปหาต่ำ ก็จะทราบลักษณะโครงสร้างอำนาจว่าชนชั้นนำคนใดอยู่ในระดับสูง กลาง ต่ำ ในชุมชนนั้น

3. วิธีการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making techniques)

วิธีนี้เป็นการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยให้พิจารณาปัญหาที่ต้องมีการตัดสินใจเป็นเรื่อง ๆ ไปว่า แต่ละเรื่องมีใครเข้าร่วมตัดสินใจ ผลออกมาแล้วใครได้ใครเสีย และในที่สุดได้มากที่สุดและครอบงำการตัดสินใจ ซึ่งวิธีดังกล่าวผู้ศึกษาจะต้องตรวจสอบบันทึกการประชุมย้อนหลังที่ผ่านมามีเรื่องอะไรบ้าง ใครเข้าประชุมในแต่ละครั้ง แต่ละเรื่องและผลการประชุมเป็นอย่างไร นอกจากบันทึกการประชุมแล้ว ผู้ศึกษาอาจตรวจสอบผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจากเอกสารอื่น ๆ เช่น จากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สุนทรพจน์คนสำคัญ ๆ ฯลฯ หรือจากการร่วมสังเกตการประชุมด้วยก็ได้ ซึ่งวิธีนี้ไม่สามารถคำนวณน้ำหนักได้ เพียงดูความสำคัญว่าปัญหาที่มีการตัดสินใจปัญหาใดเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ปัญหาใดเป็นปัญหารอง โดยแต่ละปัญหามีใครเข้าร่วมประชุมบ้าง ใครได้ใครเสีย ใครเป็นผู้ครอบงำ ซึ่งสามารถนำมาจัดลำดับโครงสร้างชุมชนอย่างหยาบ ๆ ได้

ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเป็นวิธีการระบุตัวชนชั้นนำทั้งสามวิธี ซึ่งแต่ละวิธีก็ได้รับความนิยบอย่างแพร่หลาย เพียงแต่ว่าผู้ศึกษาจะเลือกวิธีอะไรขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของผู้ศึกษา เช่น งบประมาณ เวลา เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่จะนิยมวิธีการอย่างน้อยสองวิธีร่วมกันเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกัน สำหรับการศึกษาครั้งนี้จะเลือกวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง โดยให้หัวหน้าครอบครัวแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ระบุชื่อชนชั้นนำ แล้วจัดลำดับความสำคัญ หลังจากนั้นนำรายชื่อผู้นำที่จัดลำดับแล้วมาให้ผู้นำในชุมชนนั้นจัดลำดับอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการตรวจสอบซึ่งกันและกัน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยการศึกษาชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนของไทยจะพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาชนบท อำนาจอหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ระดม วงษ์น้อย (1980) งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในชนบทไทย ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนหมู่บ้านทางภาคกลางและภาคเหนือ โดยผู้ศึกษาได้ใช้แนวความคิดสองอย่างควบคู่กันเป็นกรอบของการวิจัย คือ ผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leadership) และชนชั้นนำ (elite) โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งสำรวจว่า ผู้นำทั้งสองประเภทดังกล่าวเป็นกลุ่มเดียวกันหรือไม่ โดยใช้วิธีการโครงข่ายทางสังคม (the sociometric method) เพื่อระบุตัวผู้นำทางความคิดเห็น และใช้วิธีระบุชนชั้นนำโดยวัดจากชื่อเสียง เพื่อระบุตัวชนชั้นนำ จากการศึกษาสรุปผลการวิจัยได้ว่า ถ้าหากมองตัวบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นชนชั้นนำ จะพบว่าชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดเห็นเกือบจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน คือชนชั้นนำเกือบทุกคนจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็น แต่ถ้าหากมองจากตัวบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นผู้นำทางความคิดเห็น จะพบว่ามีผู้นำทางความคิดเห็นบางส่วนเท่านั้นที่เป็นชนชั้นนำ นอกจากนี้ยังพบว่า ชนชั้นนำมีโอกาสได้รับการยกย่องเป็นชนชั้นนำเสมอไป และในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าชุมชนยิ่งเจริญเท่าใด การแบ่งแยกระหว่างผู้นำทั้ง 2 ประเภท คือ ผู้นำทางความคิดเห็นกับชนชั้นนำจะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น และการมีตำแหน่งหรือเคยมีตำแหน่งในชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่สนับสนุนให้บุคคลได้รับการยกย่องเป็นผู้นำ ในประการสุดท้ายของงานวิจัยฉบับนี้ ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้นำและบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ โดยใช้ตัวแปรอิสระ 13 ตัวมาวิเคราะห์เชิงสถิติพบว่า มีตัวแปร 7 ตัว เท่านั้น ที่อธิบายความแตกต่างระหว่างผู้นำกับคนที่ไม่ใช่ผู้นำ คือ รายได้ การถือครองที่ดิน อาชีพ การศึกษา การมี

ตำแหน่ง การใช้สื่อสารมวลชน และการมีโลกทัศน์ที่กว้าง และในตัวแปรทั้ง 7 ตัวนี้ การมีตำแหน่งและรายได้อธิบายความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมากที่สุด

2. ฃรงค์ สิ้นสวัสดิ์ (1980) ได้ทำการศึกษาวิจัยผู้นำท้องถิ่นใน 40 ตำบล โดยใช้วิธีการกำหนดตัวผู้นำจากการมีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้นำสหกรณ์ พระ เป็นต้น แล้วได้นำสถิติขั้นสูง เช่น *stepwise regression analysis* ฯลฯ เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อดูว่าลักษณะของผู้นำแบบไหนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหน้าที่ของชุมชนมากที่สุด (*community activeness*) โดยมีตัวแปร 3 ตัว คือ รายได้ของประชาชน ระดับความเจริญของชุมชน และลักษณะของผู้นำท้องถิ่นที่มีการศึกษาสูง และเป็นคนหนุ่ม วามีผลต่อการมี *community activeness* โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุด ได้แก่ การได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงไปในทางทันสมัย (-) ขนาดรูปร่างของผู้นำ (-) ค่านิยมเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (+) และนอกจากนั้นยังพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้นำ (+) อายุของผู้นำ (-) และค่านิยมที่เกี่ยวพันกับการรักษา (+) แต่การวิจัยดังกล่าวก็อาจจะไม่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวก็อาจจะมีประโยชน์ในแง่สามารถทราบถึงปัจจัยอะไรบ้าง ที่ก่อให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และผู้นำลักษณะไหนจะก่อให้เกิดการกระทำหน้าที่ของชุมชนมากที่สุด

3. นลินี ดันฐวนิตย์ (2525) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย : ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐ โดยผู้ศึกษาใช้วิธี *snowball technique* ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และวิธีระบุตัวผู้นำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง พร้อมทั้งใช้วิธีการสังเกตการณ์และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนา จะทำให้โครงสร้างอำนาจเปลี่ยนไปหรือไม่ และศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจโดยผู้นำเก่าจะถูกแทนที่โดยผู้นำใหม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า จึงเกิดการแข่งขันในทางอำนาจขึ้น คือ ทั้งผู้นำเก่าและใหม่ต่างพยายามรักษาอำนาจของตนเอาไว้ คือผู้นำเก่าจะจำกัดบทบาทในขอบเขตเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในหมู่บ้าน และผู้นำใหม่จะมีบทบาทในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกหมู่บ้าน โดยลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นทั้งหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนา ทั้งนี้ เพราะหมู่บ้านดังกล่าวจะได้รับผลกระทบของการพัฒนาจากหมู่บ้านข้างเคียง

4. สมชัย รักวิจิตร (2524) ทำการศึกษาวิจัยความเป็นผู้นำจาก 9 หมู่บ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้าง และความเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ว่าใครเป็นผู้หน้าที่แท้จริง เพื่อหาความแตกต่างระหว่างผู้นำและผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำ โดยศึกษาระบบค่านิยม คุณธรรม แนวคิดทางการเมือง เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านจะยึดใครเป็นผู้นำ จะดูที่ตัวคน ๆ นั้นจะต้องเป็นผู้สมควรได้รับความไว้วางใจเป็นผู้สนใจในกิจกรรมของหมู่บ้าน และเป็นผู้ ฤทธิศแรงกายและทรัพย์สิน โดยผู้นำในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยจะมีประมาณ 13-31 คน ผู้นำที่สำคัญคือผู้ที่ดำรงตำแหน่งที่ตีโดยการเลือกตั้งมีการศึกษาดีหรือมีความมั่งคั่ง จะพบว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพียง มุ่งศึกษาว่ามีตัวแปรอะไรหรือคุณสมบัตินี้หรือไม่ ในการกำหนดการเป็นผู้นำ แต่ไม่ได้ชี้ให้เห็นว่า ใครเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในหมู่บ้าน

5. อัครกฤษณ์ นรมิตผดุงการ (2513) ได้ทำการศึกษาวิจัยโครงสร้างอำนาจชุมชน ในสังคมไทยอย่างมีระบบ โดยศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำระหว่าง 2 เทศมณฑล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์ และการ สัมภาษณ์ โดยนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์จากหัวหน้าครอบครัวไม่ระบุตัวผู้นำ โดยใช้วิธีการ ระบุตัวชนชั้นนำ โดยพิจารณาจากชื่อเสียง แล้วจัดลำดับชนชั้นนำ และมาให้ผู้นำด้วยกันจัดลำดับ ว่าใครมีอำนาจมากกว่ากันอีกครั้งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่า บุคคลชั้นนำในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่มีตำแหน่งหรือเคยมีตำแหน่งแบบทางการมาก่อน สำหรับบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งก็จะต้อง เป็นคนที่มีฐานะร่ำรวย ซึ่งการค้นพบสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้คือทรัพย์สินสมบัติและ ตำแหน่งหน้าที่ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคล ชนชั้นนำ

6. สมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยชนชั้นนำ อำนาจ และโครงสร้าง อำนาจชุมชน โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ ได้ใช้วิธีการระบุตัว ชนชั้นนำ 3 วิธี คือ วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยดูที่ชื่อเสียง วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยดูที่ตำแหน่ง และวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยดูที่การตัดสินใจ สำหรับวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความแตกต่าง ระหว่างประชาชนและชนชั้นนำ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำ ระดับทัศนคติความเป็นบุคคล สมัยใหม่ของประชาชนและชนชั้นนำ ลักษณะโครงสร้างในชุมชนหมู่บ้านในชนบทไทย และทำ การเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่คือความเจริญและหมู่บ้านที่เจริญแล้ว ผลจากการศึกษาวิจัยพบ ว่า ไม่มีความแตกต่างกันในระดับทัศนคติ ความเป็นบุคคลสมัยใหม่ระหว่างประชาชน และชนชั้น นำทั้งสองหมู่บ้าน และไม่มีความแตกต่างกันในการรับรู้ (perception) ส่วนในด้านโครงสร้าง

อำนาจชุมชนของทั้งสองหมู่บ้าน จะมีลักษณะโครงสร้างแบบ pyramid แต่มีความแตกต่างกันคือ ชนชั้นนำที่มีอำนาจมากที่สุด ในหมู่บ้านที่เจริญแล้วคือชนชั้นนำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ในหมู่บ้านที่ด้อยความเจริญนั้น ปรากฏว่าชนชั้นนำซึ่งดำรงตำแหน่งจะเป็นผู้ที่อำนาจตัดสินใจที่สำคัญที่สุด

7. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจชุมชนและทัศนคติทางการเมือง โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบ 2 หมู่บ้าน ในเขตโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งหมู่บ้านหนึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก สภาพสังคมค่อนข้างปิด อีกหมู่บ้านหนึ่งเป็นหมู่บ้านใหญ่กว่า และมีสภาพสังคมที่มีความเจริญทางวัตถุเปิดรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อพิสูจน์ความเชื่อตามกรอบทฤษฎีชนชั้นนำที่ว่าชนชั้นนำมีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไปในด้านอำนาจ ฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม วิเคราะห์โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน วิเคราะห์ความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (democratic belief) และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง (political efficacy) ของชนชั้นนำกับประชาชนทั่วไป และทำการเปรียบเทียบลักษณะชนชั้นนำ ภาวะอำนาจและโครงสร้างอำนาจ ตลอดจนทัศนคติทางการเมืองระหว่าง 2 หมู่บ้านที่มีสภาพสังคมเศรษฐกิจแตกต่างกัน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการศึกษาพบว่า ชนชั้นนำของทั้ง 2 หมู่บ้าน มีลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกัน คือดำรงตำแหน่งสำคัญในหมู่บ้าน มีรายได้ครอบครัวสูงกว่าประชาชนโดยทั่วไป และชนชั้นนำระดับสูงจะมีอำนาจในลักษณะของการเกาะกลุ่ม มากกว่าชนชั้นนำที่ถูกจัดให้มีอำนาจในระดับต่ำ ในส่วนของระดับความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนทั่วไปไม่มีความแตกต่างกันทั้ง 2 หมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ชนชั้นนำในหมู่บ้านเล็กจะมีระดับสมรรถนะทางการเมืองสูงกว่าประชาชนในหมู่บ้านตนเอง ในขณะที่หมู่บ้านใหญ่กว่าชนชั้นนำกับประชาชนจะมีความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองที่ไม่มีความแตกต่างกันเลย

8. กมล ประเสริฐกุล (2527) ได้ทำการศึกษาวิจัยโครงสร้างอำนาจและความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่นในตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง จังหวัดทางภาคใต้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อทราบว่าใครคือชนชั้นนำที่มีอำนาจในชุมชน และมีปัจจัยอะไรบ้างที่อธิบายถึงการเป็นชนชั้นนำ ระดับของอำนาจของชนชั้นนำ ตลอดจนความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำ โดยวิธีการศึกษาได้ใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำ โดยพิจารณาจากความมีชื่อเสียง โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมาย 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ ชาวบ้านที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน

668 คน กลุ่มที่สองได้แก่ ชนชั้นนำที่ได้รับการระบุดำโดยกลุ่มแรก มีจำนวน 122 คน เก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบที่กำหนดไว้ทั้ง 2 กลุ่ม ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ชนชั้นนำในหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับ มีคุณลักษณะ 2 ประการ คือ เป็นบุคคลที่สนใจและทุ่มเทการทำงานเพื่อส่วนรวม ประการที่สองคือ มีตำแหน่งทางการที่สำคัญในหมู่บ้าน สำหรับปัจจัยที่อธิบายความแตกต่างในระดับชั้นสูง กลาง ต่ำ ของอำนาจ คือการดำรงตำแหน่งทางการที่สำคัญในหมู่บ้าน การสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ เพศ อายุ สถานที่เกิด ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ระดับการศึกษา ฯลฯ ไม่มีความแตกต่างในระดับชั้นของอำนาจ นอกจากนี้ผลจากการศึกษายังค้นพบว่าชนชั้นนำของตำบลที่ศึกษา มีความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ก่อนข้างไปทางสูง และความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ชนชั้นนำที่มีความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองระดับชาติสูง ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีสมรรถนะทางการเมืองในระดับชุมชนสูงด้วย

9. Charles F. Keyes (1970) ได้ศึกษาลักษณะของชนชั้นนำในชนบทของไทย ได้ใช้วิธีการสังเกตและจัดลักษณะชนชั้นนำเอง ไม่ได้ใช้วิธีการระบุดำชนชั้นนำและจัดโครงสร้างอำนาจแต่อย่างใด ผลจากการศึกษาได้แบ่งชนชั้นนำออกเป็น 3 ประเภท คือ

9.1 ชนชั้นนำที่อยู่นอกชุมชน (non villagers) ได้แก่ พ่อค้า นักการเมือง ข้าราชการ ฯลฯ กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

9.2 ชนชั้นนำที่เป็นประเภทผู้อาวุโส (elder) เกิดจากโครงสร้างสังคมแบบชาวนาเป็นผู้อาวุโสในชุมชนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้ที่ชักจูงให้ชาวบ้านเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

9.3 ชนชั้นนำที่อยู่ในชุมชนที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างชนชั้นนำทั้งสองประเภทดังกล่าว (synaptic leader) ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ และพ่อค้าในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในหมู่บ้าน ชนชั้นนำประเภทนี้จะมียุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุด เพราะจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างชาวบ้านกับโลกภายนอกหมู่บ้าน

10. Clark D. Neher (1979) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรทรัพยากรของราชการระดับอำเภอกับสภาตำบล 2 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ใช้วิธีการศึกษาแบบสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ รวมทั้งการเข้าฟังการประชุม จากการศึกษาได้พบว่าผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการจัดสรรทรัพยากรให้กับสภาตำบลทั้ง 2 แห่ง คือ นายอำเภอ โดยมีตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดการตัดสินใจของนายอำเภอ ได้แก่

- 10.1 ลักษณะเนื้อหาข้อเรียกร้องของสภาตำบล
- 10.2 การมีอยู่ของทรัพยากรที่พอจัดสรรให้ได้
- 10.3 การหวังผลที่จะได้รับตอบแทนจากการแบ่งสรรทรัพยากร
- 10.4 บุคลิกภาพผู้นำของนายอำเภอ

นอกจากนี้ผลการศึกษาได้แบ่งบุคคลในโครงสร้างของหมู่บ้านในชุมชนออกเป็น 3 ประเภท คือ

กลุ่มที่ 1 ชนชั้นนำของหมู่บ้าน (village elite) มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน บุคคลในกลุ่มนี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่สนใจในกิจกรรมของหมู่บ้าน (politicals) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการวัด เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน (apoliticals) กลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่ถูกชักจูงและถูกปกครองโดยกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2

โดยสรุป ลักษณะของการศึกษาชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนของสังคมชนบทไทย สามารถสรุปได้ว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะเป็นปิรามิด โดยที่บุคคลที่เป็นชนชั้นนำสูงสุดมักจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนคุณสมบัติร่วมในระดับรองลงมาที่จะพบบ่งบอกจากการศึกษา คือ ตำแหน่งทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง ระดับการศึกษาดี อาวุโส และการปฏิบัติหน้าที่เสียสละเพื่อส่วนรวม และคุณสมบัติอื่น ๆ ประกอบกันเข้าที่เป็นชนชั้นนำ อาทิ การติดต่อกับชุมชนภายนอก การติดต่อกับปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ราชการโลกทัศน์ที่เป็นสากล การเป็นคนในชุมชน เพศชาย การเป็นบุคคลมีคุณธรรม การเป็นสมาชิกของกลุ่มองค์การที่มากกว่า การมีประสบการณ์อบรม การมีความสามารถพิเศษ การถือครองที่ดินเป็นจำนวนมาก และคุณสมบัติอื่น ๆ ซึ่งคุณสมบัติรองนี้จะปรากฏพบแตกต่างกันมากตามลักษณะของค่านิยมและลักษณะทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคม ของแต่ละชุมชนที่ทำการศึกษา แต่ลักษณะเหล่านี้จะปรากฏรวมอยู่เสมอไม่ว่าคุณลักษณะใดก็คุณลักษณะหนึ่ง หรือหลายคุณลักษณะรวมกันในคนที่เป็นชนชั้นนำ

จากแนวความคิดเชิงทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถสร้างกรอบแนวความคิดในการศึกษาครั้งนี้ ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ชนชั้นนำ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โครงสร้างอำนาจชุมชน

คุณสมบัติ